

Κάλαντα - Φωτιές

Τα μεσάνυχτα μεταξύ 23 και 24 Δεκεμβρίου οι κάτοικοι της Φλώρινας ανάβουν φωτιές. Κάθε γειτονιά έχει τη δική της. Καθένας τη θέλει καλύτερη, γιατί η φωτιά ζεσταίνει «τους τσοπάνους που τούτη τη στιγμή επισκέπτονται τον νεογέννητο Χριστό». Η ανταύγεια τους πρέπει να ζεσταίνει το βρέφος. Τα παιδιά τραγουδούν τα κάλαντα και παίρνουν ως δώρα μανταρίνια, αμύγδαλα, ζαχαρωτά και χριστόψωμα, τα λεγόμενα «κολατσίνα», που οι αρχαίοι τα έλεγαν «εορταστικούς άρτους». Τα δικά μας έχουν ποικίλα σχέδια, όπως πουλιά, σπαθιά, πιστόλες, ζώα κ.λ.π. Τα ίδια δώρα προσφέρουμε και την Πρωτοχρονιά.

Φωτιά άναβαν και οι αρχαίοι μας πρόγονοι την ίδια εποχή (21 Δεκεμβρίου, που είναι η μικρότερη ημέρα), για να φύγουν πιο γρήγορα οι μικρές ημέρες και να έλθουν οι μακρότερες. Ήθελαν, έτσι, ο θεός του ήλιου Απόλλωνας να φέγγει περισσότερο χρόνο και η φωτιά βοηθούσε σ' αυτό.

Για τους ίδιους λόγους ανάβουμε φωτιές στη Φλώρινα και την ημέρα του Αη Γιαννιού (24 Ιουνίου), οπότε έχουμε ηλιοστάσιο. «Σήμερα είναι του κλήδονα», που σημαίνει, φήμη, είδηση, αλλά και οιωνός, μαντεία. Κληδών των αρχαίων Ελλήνων είναι η μαντική: «από Κληδόνων φωνών». Πηδούμε επάνω από τη φωτιά για να φύγουν οι ψύλλοι και για να έχουμε υγεία. Στους αρχαίους το άλμα επάνω από τη φωτιά είναι συνέχεια των εορτών του Διονύσου και του Άδωνη.

Στο Αμύνταιο ανάβουν φωτιά της Αγίας Βαρβάρας, ενώ στο Βατοχώρι τις ημέρες που έχουν καρναβάλια και την ονομάζουν «μπουμπούνα». Ίδια φωτιά ανάβουμε στη Φλώρινα και τα Θεοφάνια και πιστεύουμε πως, αν η ημέρα αυτή είναι παγωμένη, η χρονιά θα είναι παραγωγική και όλο υγεία.

Φωτιά ανάβουμε και την Πρωτοχρονιά, ώστε να έλθει γρηγορότερα ο νέος χρόνος, ενώ ντυνόμαστε και καρναβάλια, που τα λέμε μπαμπάρια (από το τουρκικό bar-bar που σημαίνει φωνάζω στεντόρεια). Ένα ζευγάρι ντύνεται νύφη και γαμπρός και γυρίζει σ' όλο τον οικισμό μαζεύοντας διάφορα φαγώσιμα. Αλλού γλεντούν μ' αυτά, αλλού γλεντούν στο πιο φτωχό σπίτι για να μείνουν σ' αυτό όσα περισσέψουν κι αλλού προσφέρουν μέρος αυτών στην εκκλησία. Αλλά και τα Θεοφάνια νέα παιδιά, κατά ομάδες, ντύνονται με την ίδια μεταμφίεση.

Τα καρναβάλια γίνονταν προς τιμή του Διονύσου, θεού της γονιμότητας, της ευθυμίας και της αφθονίας στη ζωή μας. Ο Διόνυσος γιορτάζεται ως Ελευθερέυς, γι' αυτό στα καρναβάλια επικρατεί η ελευθεροστομία. Οι κάτοικοι στην Υδρούσα Φλώρινας, αλλάζοντας τα ρούχα τους ή φορώντας τα ανάποδα, ντύνονται καρναβάλια, που ονομάζονται έσκινα ή εσκινήρ (τουρκ. = eski = παλιός, αρχαίος, φθαρμένος).

Το μεσημέρι της Πρωτοχρονιάς, όταν κόβεται η βασιλόπιτα, το πρώτο κομμάτι της είναι για το «σπίτι». Είναι προσφορά στο «στοιχείο» του σπιτιού, στο «καλό φίδι» ή στο «καλόγνωμο φίδι», που είναι ο «αγαθός δαίμονας» του σπιτιού, «ο φύλακας του σπιτιού», τον οποίο οι αρχαίοι ονόμαζαν «ο κωφός όφις», ενώ προστάτης του

σπιπιού ήταν ο Δίας. Το Πάσχα προσφέρονταν αβγά και μπουγάτσα, σήμερα προσφέρεται τσουρέκι. Το αβγό κλείνει μέσα του τη δύναμη της ζωής και την ανάσταση. Με τη μπουγάτσα ή το τσουρέκι θυμούμαστε τους «εορταστικούς άρτους» των αρχαίων, που τους πρόσφεραν στις μεγάλες γιορτές στη «Μεγάλαρτο» Δύναμη. Σήμερα η προσφορά γίνεται προς τον Χριστό.

Σούρβα - Στόλβα

Την Παραμονή της Πρωτοχρονιάς έχουμε το έθιμο της σούρβας. Έφηβοι ή παιδιά σηκώνουν με σκαμνί τη γριά του σπιτιού τρεις φορές στον αέρα, φωνάζοντας δυνατά: «σούρβα μπάμπω - και του χρόνου». Το έθιμο αποτελεί κατάλοιπο της γυναικοκρατίας.

Το ίδιο γίνεται και τα Θεοφάνια. Τώρα, όμως, σηκώνουμε σε σκαμνί ή με τα χέρια τα μικρά παιδιά τρεις φορές, φωνάζοντας δυνατά, «στόλβη μπάμπω... και του χρόνου». Πρόκειται για τον συμβολισμό του νέου χρόνου. Οι νοικοκυραίοι προσφέρουν φρούτα εποχής και λεφτά. Τα Θεοφάνια παίρνουμε από τις εκκλησίες μας όλες τις εικόνες και τις βαπτίζουμε στ' Αγιασμένα Νερά. Τις κρατούμε σπίτι μέχρι σαράντα ημέρες και τις επιστρέφουμε στην εκκλησία, προσφέροντας χρήματα.

Κάτι ανάλογο συνέβαινε και στην αρχαιότητα. Ήταν τότε η γιορτή «Πλυντήρια», που γινόταν κάθε άνοιξη: στο Άργος της Πελοποννήσου έπλεναν το ξόανο της θεάς Αθηνάς και με την «επιφάνεια» (την εμφάνιση) της θεάς άφηναν να πετάξουν περιστέρια, όπως σήμερα, που συμβολίζουν το Άγιο Πνεύμα.

την φοβούνται τα ζωντανά και, καθώς τα πιάνει πανικός από τον φόβο, φεύγουν και χάνονται. Με τις τηγανίτες και τις παρακλήσεις καλοπιάνουμε την αρκούδα. Στο Πισοδέρι, το πρώτο κομμάτι της βασιλόπιτας προσφέρεται στην αρκούδα: το πηγαίνουν στον «βράχο της αρκούδας», όπου θα το φάει. Η αρκούδα είναι ιερό ζώο της θεάς Άρτεμης, που προστατεύει τις γέννες και λέγεται Άρτεμις Λοχία.